

A MAGYARSÁG POLITIKAI ÉLETE CSEH URALOM ALATT

AMIKOR 1918 végén és az 1919 év első hónapjaiban a cseh csapatok — szinte minden ellentállás nélkül — előzönlítették a történelmi Magyarország húsz északi vármegyéjét, e területek lakosságát, de főként a magyarságot ez a fordulat egészen készületlenül találta, mert a nép hozzájárulása és megkérdezése nélkül következett be.

Az amerikai szlovákok 1918 május 30-án megállapodtak ugyan Masarykkal és az amerikai csehek néhány képviselőjével, mely szerint az alakítandó Csehszlovák Köztársasághoz fognak csatlakozni, ahol széleskörű autonómiával fognak bírní, de erről a pittsburgi szerződésről az óhazában élő szlovákok tudomással nem bírtak és az őket nem is kötelezhette. Amikor pedig 1918 október 30-án, két nappal a prágai forradalom után, a szlovák nemzeti mozgalom egyes vezetői összegyűltek Turócszentmártonban, hogy kimondják a szlovák népnek a csehszlovák államhoz való csatlakozását, ezeknek, a különben is egészen ötletszerűen összehívott egyéneknek, a néptől nem volt mandátumuk arra, hogy az ő sorsáról határozzanak. Nagy területek, például a Tátrától keletre fekvő megyék szlovák népét senki sem képviselte Turócszentmártonban és hogy a turócszentmártoni deklarációt mennyire nem tartotta az magára nézve kötelezőnek, az legjobban kitűnt a keleti szlovák köztársaságnak 1918 december 12-én Kassán bekövetkezett kikiáltásából, amelynek ugyan csak kérészetlet jutott osztályrészül, de mégis bizonyosága volt annak, hogy a népben más áramlatoknak is volt talajuk, mint a turócszentmártoninak.

Miként a szlovákok, úgy a ruszinok se nyilváníthatták ki szabad akaratukat. A saint-germaini kisebbségi szerződés bevezetésében az áll ugyan, hogy a Kárpátok déli lejtőjén élő ruszinok önként csatlakoztak a Csehszlovák Köztársasághoz, de ez az állítás nem felel meg a tényeknek. 1918 novemberében „az amerikai ruszinok nemzeti tanácsa“ kimondotta, hogy a ruszinlakta területek a csehszlovák államhoz fognak csatlakozni, az ungvári nemzeti tanács azonban Magyarországnál akart maradni, a huszti nemzeti tanács Ukrajnához kívánt csatlakozni és egyedül az eperjesi nemzeti tanács, ez is már csak a város megszállása után, nyilatkozott a Csehszlovák Köztársasághoz való csatlakozás mellett. Csak hónapok múlva, amikor Ungváron már cseh szuronyok uralkodtak, mondotta ki az új hatalom által megalakított „központi nemzeti tanács“ a csatlakozást.

A német lakosság kifejezetten is tiltakozott az ellen, hogy akarata

ellenére és megkérdése nélkül régi hazájától elszakítsák és az új államhoz csatolják. A felvidéki németek Késmárkon tartott nagygyűlésükön ünnepélyes formában hozták kifejezésre azt az akaratukat, hogy Magyarország polgárai kívánnak maradni és ennek megokolásaképpen arra a kitűnő bánásmódra hivatkoztak, amelyben a magyar uralom alatt ők és őseik mindenkor részesültek.

Ezek után el lehet képzelni, hogy az új helyzet milyen érzelmeket váltott ki a csehszlovák csapatok által megszállott területek egymillió lelket számláló magyarságából. A magyarság ezekben a nehéz napokban is megőrizte higgadságát és teljesítette azokat a kötelezettségeket, amelyeket az új állam jogrendje rótt reá, de szívében és lelkében az utolsó pillanatig bízott abban, hogy önrendelkezési jogát el fogják ismerni és remélte, hogy miként Karinthiában, Schleswigben és Felső-Sziléziában, úgy a régi Magyarország északi megyéiben is el fogják rendelni a népszavazást, és azokat a területeket fogják visszacsatolni Magyarországhoz, amelyek lakosságának túlnyomó része magyar.

Ezek a remények azonban hamarosan csalókáknak bizonyultak. 1920 június 4-én aláírták a trianoni szerződést, amely a tényleges állapotot a jog pecsétjével is ellátta. A Csehszlovák Köztársaság megszerezte a szuverenitást az általa megszállt területeken és azok lakossága jogilag is az ő alattvalójává vált. Legördült a függöny a tragédia első felvonása után és a csehszlovákiai magyarság megkezdte kisebb-ségi életének történetét.

A reményeknek és a csalódásoknak az a másfél éve, amely a Csehszlovák Köztársaság megalakulása és a trianoni szerződés aláírása között lefolyt, már megedzette a magyarságot azokra a küzdelmekre, amelyek a Csehszlovák Köztársaság kebelében reá vártak.

Az új állam hatóságai nem értették meg, vagy nem akarták megérteni azt a nagy fájdalmat, amelyet minden becsületes magyar ember a miatt érzett, hogy „históriai nevezetességű, szép hazáját elvesztette“ (ezek Masaryk szavai), hanem rebellisek módjára bánt a fájdalmukat méltósággal viselő magyarokkal. Pozsonyban, a város megszállása utáni napokban, a lakosság tiltakozó tüntetését a katonaság sortűzzel nyomta el, amelynek számos emberélet esett áldozatul és amidőn Kassán március 15-ét akarták megünnepelni, a hadsereg megint csak vérengzéssel akadályozta meg a néma tüntetést. Számos emberélet esett áldozatul azoknak a harcoknak is, amelyek a cseh csapatok és a magyar vörös csapatok között folytak. A bebörtönzések s internálások rendszere teljes erővel kezdetét vette. Kihírdették a statáriumot, életbe léptették a katonai diktatúrát, bevezették az előzetes cenzúrát és egymás után beszüntették a magyar lapokat, hogy ily módon megfélemlítsék a lakosságot és lehetetlenné tegyék a közvélemény megnyilatkozásait. A letartóztatások gyors egymásutánban követték egymást. Pozsonyban a magyarországi kommün dicstelen összeomlása után, hazájukból elmenekült „emigránsokból“ külön kémirodát szerveztek (ez volt az úgynevezett propagacsna kancellária), amely spiclikkel és agent provocateurokkal árasztotta el az országot. Ezek azután mindenféle álnevek és ürügyek alatt behatoltak a magyar családokba, az ott elejtett szavakat felfújták, vagy kiszínezték és tömegesen

börtönbe juttatták a jámbor polgárok százait. Nem egy esetben irtózatosan megkínózták áldozataikat és nem akadt hatóság, amely garázdálkodásaikat megtorolta volna. Az esetek túlnyomó részében a bíróságok persze kénytelenek voltak a letartóztatottakat felmenteni, vagy az eljárást még a főtárgyalás előtt megszüntetni, mert a propagacsná kancellária fogdmegejinek vádjai hazugságoknak bizonyultak, de azt a kárt, amit az ártatlanul bebörtönzöttek betegségük megrogálása, vagy keresetük elvesztése következtében szenvedtek, soha senki nem térítette meg nekik. Néhány esetben súlyos ítéletek is elhangzottak, sőt több ízben halálbüntetést is kiszabtak a katonai bíróságok és e korszak eljövendő történetírójának feladata lesz annak megállapítása, hogy ezeknek az ítéleteknek volt-e ténybeli alapjuk, vagy sem?

Mindjárt a csehszlovák állam megalakulása után kezdetét vette a magyarságnak és a magyar nyelvnek háttérbe szorítása is. Már ekkor elrendelték, hogy a Magyarországon megjelent könyveket csak előzetes cenzúra után szabad behozni az állam területére, a magyarországi lapok terjesztését pedig betiltották. A szlovenszkói teljhatalmú minisztérium a legszigorúbb büntetések terhe alatt, megtiltotta a nemzeti ünnepek megünneplését, valamint a magyar színek és magyar ruhák viselését. Mindjárt az első hónapokban beszüntették a pozsonyi egyetemen a magyar nyelvű előadásokat és a magyar iskolák túlnyomó részét bezárták. A katonaságot és a cseh szokolistákat a hatóságok nem akadályozták meg abban, hogy a magyar történelemre emlékeztető szobrokat és feliratokat vandál módon lerombolják. Egyesületeink egy nagy részét akkor oszlatták föl és gyűléseket tartani nem volt szabad. Azokat a tisztviselőket, akik a hűségüket nem akarták letenni, mert a békeszerződés még nem volt aláírva, minden további jogigényük elvesztésével elbocsátották állásaikból és tömegesen kiutasították őket. Azokat pedig, akik a hűségüket letették, később fokozatosan kiszorították a közhivatalokból. Számptalan család vesztette el ily módon a kenyerét és a magyar középosztály koldussá vált. A megyei és községi, valamint az egyházi és ügyvédi autonómiát felfüggesztették, nehogy ezek az önkormányzati intézmények az új rendszer ellen foglaljanak állást. A törvénytelenéseknek se vége, se hossza nem volt s ennek a rendszernek legfőbb képviselője Srobár Lőrinc, a szerény rózsahegy-i orvosból egyszerre Szlovenszko teljhatalmú diktátorává kinevezett politikus lett, akinek működésére ma is borzadással gondol vissza a csehszlovákiai magyarság. Valóságos önkényuralmat léptetett életbe, ami alatt az új rendszer teljesen berendezkedett. Prágában összeült a forradalmi nemzetgyűlés, ahol a magyar, német, ruszin és lengyel lakosság egyáltalában nem, a szlovák nép pedig csak néhány kinevezett emberrel volt képviselve. Ez a forradalmi nemzetgyűlés alkotta meg azután a köztársaság alkotmányát, amely a legmerevebb centralizmus elvein épült fel és ellensége úgy az autonómiának, mint a nemzeti kisebbségek individualitásának. Az új törvények megszüntették Szlovenszkon az évszázados vármegyei rendszert és hat nagymegyét alakítottak úgy, hogy a magyarságnak egyikben se legyen többsége. Az önkormányzatot megnyirbálták, az autonóm testületek hatásköréből minden politikumot kizártak

és felhatalmazták a kormányt arra, hogy a megyei képviselőtestületek tagjainak % részét kinevezzék. A városok és községek önkormányzatát is megcsonkították: Szlovenszko két legnagyobb városát, Pozsonyt és Kassát rendezett tanácsú várossá fokozták le, míg a rendezett tanácsú városokat nagyközségekké alakították át. Azokban a járásokban, ahol a lakosság 20%-át magyarok alkották, megengedték ugyan a magyarságnak, hogy a hatóságokkal anyanyelvén érintkezhesék, de mindjárt arról is gondoskodtak, hogy a járásokat akként osszák be, hogy a magyarság mentői kevesebb helyen érje el ezt a törvényes arányszámot. A katolikus püspököknek, az áldott emlékü Fischer-Colbrie kassai püspök kivételével, már régebben el kellett hagyniuk működésük színhelyét. Az evangélikus egyházra új alkotmányt kényszerítettek rá. A színmagyar református egyház alkotmányának jóváhagyását ellenben a mai napig megtagadták és minden elképzelhető módon zaklatták annak egyházi és világi vezetőségét. A túlnyomóan magyar ügyvédekéből álló ügyvédi kamarákat feloszlatták és Turócszentmártonban központi kamarát szerveztek, amelynek egész tisztikarát és választmányát nem a tagok választják, hanem a kormány nevezi ki. Ekkor szavazták meg a földreformot is, amelynek segítségével a magyar birtokosok földjeinek legnagyobb részét csekély kártalanítás ellenében lefoglalták és cseh, valamint szlovák telepesek leteleptetésére használták fel.

Amikor a forradalmi nemzetgyűlés ily módon a maga képeére formálta az egész állami szervezetet és az új választási törvény útján arról is gondoskodott, hogy a nemzeti kisebbségek ne kerüljenek be számarányuknak megfelelő képviselettel a parlamentbe, 1920 március havában végre kiírták a nemzetgyűlési választásokat, amelyekben azonban az ungvári választókerület nem vett részt.

A választások egészen készületlenül találták a magyarságot. A kivételes intézkedések, a katonai diktatúra és a rögtönítélő bírászkodás eddigelé minden szervezkedést és gyülekezést lehetetlenné tett. A forradalom előtti polgári pártokat az események fölmozdították és sok tekintetben fölöslegessé tették. Számottevő erők fölött csak a szociáldemokraták rendelkeztek, akiknek legnagyobb része azonban a cseh szociáldemokrata párt karjaiba vetette magát és a magyarság kisebbségi jogaiért vívott küzdelemben nem vett részt, sőt ellenséges viselkedésével számtalanszor hátráltatta és megbénította azt.

A legelső teendő tehát a magyar tömegek megszervezése volt, ami azonban az adott körülmények között éppenséggel nem volt könnyű feladat. Mivel Szlovenszko és Ruszinszko a múltban közjogi egységet sohasem alkotott, az ideszakadt magyarságban csak igen lassan alakult ki az összetartozásnak ez a tudata, amely Erdélyben már régen megvolt. A különböző vidékeknek vezetésre alkalmas férfiai, akik legnagyobb részben új emberek voltak, nem ismerték egymást és a nagy távolságok is megnehezítették az érintkezést, úgyhogy hosszabb időnek kellett eltelnie, amíg a személyes összeköttetés megteremtette a politikai együttműködés előfeltételeit.

A szervezkedés munkája nem egy központból indult meg. Pozsonyban és Kassán, Szlovenszko két legnagyobb városában a keresztényszocialista egyesületek indították meg a szervezkedést. E mozgalom

terjeszkedését előmozdította az, hogy programját a keresztény internacionále alapelvére építette fel és így nemcsak magyar, de szlovák, német és ruszin követőkre is számíthatott, mint szociális mozgalom pedig a munkásság körében is gyökeret tudott verni. Körülbelül ugyanabban az időben Komárom és Érsekújvár vidékén, valamint Gömörben a magyar kisgazdák is szervezkedni kezdtek s megvetették az alapját a magyar kisgazdapártnak, amely később a magyar nemzeti pártnak lett a magja. A Szepességen a magyarbarát németiség a Zipser Deutsche Partei körül csoportosult. Ruszinszkóban már a kommün alatt egy nemzeti szocialista párt alakult meg, amely később a keresztény szocialista párthoz csatlakozott. A szervezkedés tehát nem egységes haditerv, de vidéki központok szerint tagolva indult meg, amelynek azután az lett a következménye, hogy egy egységes magyar párt máig sem alakulhatott meg. Bartal Aurél, volt pozsonyi főispán és több társa, ugyan már akkor megkísérelték egy minden magyart átölelő magyar nemzeti párt megalakítását, azonban ezt a hatóságok nem engedték meg.

Ily körülmények között a magyarság igen nagy handicappal indult neki a választási küzdelemnek. A gyűlések megtartását a hatóságok számtalan esetben nem engedték meg, hasonlóképpen pártjaink helyi szervezeteinek megalakítását sem. Egy héttel a választások előtt, közéletünk 50—60 vezetőegységét letartóztatták. A statárium és a cenzúra még fennállott. Amikor néhány héttel a választások kiírása előtt Pozsonyban egy értekezlet a kivételes intézkedések megszüntetését követelte, a zsupán kijelentette, hogy e követelésnek már csak azért sem tehet eleget, mert „ezzel lehetővé tennék a magyar agitációt a szlovák lakosság között“. Pártjaink agitációját nagyon megnehezítette a választási törvénynek az a rendelkezése is, amely Szlovenszkón ezer aláírást követelt meg egy lista érvényességéhez. A rendelkezésre álló idő rövidege miatt pártjaink csak két kerületben jelölhettek: Kassán és Érsekújváron. A kassai választókerületben a keresztényszocialista párt nyújtott be jelölőlistát, amelyre a magyar kisgazdapárt és a Zipser Deutsche Partei jelöltjeit is felvették. Az érsekújvári kerületben a keresztényszocialista párt és a magyar kisgazda párt ellenben külön-külön listával vette fel a választási harcot.

Mindezen nehézségek ellenére a keresztényszocialista párt 139.355, a magyar kisgazdapárt pedig 26.520 szavazatot ért el a képviselőválasztásoknál. Jelöltjeik közül a következők kerültek be a parlamentbe: Lelley Jenő, a párt akkori elnöke, Jabloniczky János, Körmendy Ékes Lajos és Töbler János. Az utóbbit nemsokára azon az alapon, hogy illetősége nincs, megfosztották a mandátumától, mire Palkovich Viktor kutai esperes került a helyébe, akinek illetőségét később ugyancsak megsemmisítették. Ugyanez a sors érte Körmendy Ékes Lajost is, aki 1925-ben Magyarországra volt kénytelen költözködni. A szenátusba Kopemiczky Ferenc és Schmidt Károly jutott be a keresztényszocialista párt listáján. Az utóbbi mandátumát azonban a párt később kénytelen volt megtámadni, mert a német nacionalisták vizeire evezett, de a prágai választási bíróság elutasította a panaszt. A magyar kisgazdapárt listáján Füssy Kálmán, mint

képviselő, Hangos István, majd halála után Ficza József pedig mint szenátor került be a szenátusba. A keresztényszocialista párt listáján, de kisgazdapárti programmal megválasztott Szent-Iványi József, ezekkel együtt közös pártot alakított. Az így megválasztott magyar képviselők a parlamentben közös klubot alkottak, amely később tisztán technikai okokból, keresztényszocialista és magyar kisgazdapárti klubba szakadt szét, a közös klub-üléseket azonban a ciklus végéig megtartották. A képviselői klub nevében Körmeny Ékes Lajos dr., a képviselőház 1920 július 2-án tartott ülésén történelmi jelentőségű deklarációt olvasott fel, amelyben a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság nevében ünnepélyesen állást foglalt az önrendelkezési jog mellett és tiltakozott az ellen, hogy a magyarságot a csehszlovák köztársaságba bekebelezték.

A magyar pártok egységes parlamenti fellépése és harmonikus együttműködése érdekében 1920 december 7-én, Rakovszky Iván, a későbbi magyar belügyminiszter elnöklésével tartott értekezleten megalakították a „Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Szövetségét”. E pártszövetségben résztvett a keresztényszocialista párt, továbbá a magyar kisgazdapárt és a szepesi német párt. Később az úgynevezett magyar jogpárt is csatlakozott hozzá, amelynek az volt a feladata, hogy a többi pártokban elhelyezkedni nem tudó elemeket megszervezze, de nagyobb eredményeket elérni nem tudott és hamarosan megszűnt. Ruszinszkóban az ottani keresztényszocialista párt, valamint a magyar kisgazdapárt és a jogpárt a ruszinszkói politika vezetése céljából külön pártszövetséget alakított, amely, mint külön egység csatlakozott a nagy pártszövetséghez. Ekkor létesült a szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok központi irodája is, amelynek élére, igen tág hatáskörrel, Petrogalli Oszkárt állították, aki 1925-ben bekövetkezett haláláig középpontja volt a magyarság politikai, kulturális és társadalmi mozgalmának. Az a három év, amíg ő vezette kisebbségi küzdelmünket, a nemzeti erők koncentrálásának felejthetetlen korszaka volt és nagy egyéniségének hiányát ma is állandóan érezzük és fájjaljuk.

A nemzeti erők koncentrálása nem volt könnyű feladat, mert a kivételes intézkedések egészen 1922-ig hatályban maradtak. A két magyarországi restaurációs kísérlet nem maradt visszahatás nélkül a csehszlovákiai magyarság helyzetére. Mind 1921 áprilisában, mind 1921 októberében a kormány számtalan retorziós intézkedést léptetett életbe a magyarság ellen s tömegesen internálta vezetőit. A lapok megrendszabályozása állandóan napirenden volt és egymásután tiltották be a különböző újságokat. Így az „Esti Újság”-ot, az „Eperjesi Lapok”-at, a „Szepesi Értesítő”-t, a „Szepesi Lapok”-at, a „Magyar Kalász”-tstb. Az általános politikai helyzet is igen kedvezőtlen volt. A csehszlovák állam ügyeit az 1920/26 években az öt nagy cseh pártból álló koalíció kormánya intézte, amely minden rendelkezésére álló eszközzel a cseh nemzeti állam kiépítésére törekedett. Ez a koalíciós kormány a ciklus elején majdnem $\frac{2}{3}$ többséggel rendelkezett a parlamentben és csak akkor gyengült meg egy kevéssé, amidőn a kommunisták kiváltak a szociáldemokrata pártból, majd a Hlinka vezetése

alatt álló szlovák néppárt kilépett a kormányból. A magyar politikusoknak őszinte törekvése volt megteremteni a szlovák néppárttal az együttműködést, de ez sem akkor, sem később nem sikerült. A szlovák néppárt állandóan magyarelles magatartást tanúsított és a hozzá közel álló Micsura Márton teljhatalmú miniszter, Srobár szellemében dolgozott tovább. A magyar képviselők egyedüli szövetségesei a német polgári pártok voltak, amelyek akkoriban a Deutscher Parlamentarischer Verbandban tömörültek a cseh nemzeti koalíciónak a németiség ellen irányított támadásainak kivédése céljából. A hozzájuk fűzött remény azonban, sajnos, nem teljesedett be, mert a német politikában hamarosan érvényesült az az áramlat, amely a csehekkel való együttműködést tűzte ki céljául.

A cseh nemzeti koalíció kormánya és a szlovenszkói teljhatalmú minisztérium a forradalmi nemzetgyűlés által megalkotott törvények segítségével teljes erővel hozzájárult a magyarság kulturális és gazdasági birtokállományának csökkentéséhez. Megkezdték a földbirtok-reform végrehajtását, amely a magyar birtokosoktól elvett földet cseh és szlovák telepesek kezére volt hivatva átjuttatni. A szlovenszkói gazdasági élet „dezindusztriálása” címén a legtöbbször magyar kézen lévő gyárpar ellen kíméletlen hadjáratot indítottak, amelynek az lett a gyors következménye, hogy a magyar kormány által dédelgetett szlovenszkói ipar a legnagyobb válságba került és nemcsak a gyárosok nagy sora ment tönkre, de a munkások ezrei is elvesztették kenyerüket. A magyar illetőségi törvény félremagyarázása révén sok ezer embert, aki már 1910 előtt megszerezte az illetőséget és a békeszerződések alapján csehszlovák állampolgárrá vált, idegen alattvalóként kezeltek, sőt sokakat ki is utasítottak az állam területéről. Kezdetét vette az illetőségi téren uralkodó káosz, amely később valóságos európai botrányá nőtte ki magát. Ezzel párhuzamosan, a legkülönbözőbb ürügyek alatt, azokat a magyar tisztviselőket is elbocsátották állásukból, akik letették a hűségüket és az új államban is mintaszerűen teljesítették hivatali kötelességüket. A régi nyugdíjasoknak egyáltalában nem adták meg nyugdíjukat, vagy nevetségesen csekély összegekkel szűrték ki a szemüket. A magyar képviselők hiába tiltakoztak ez állapotok ellen, a magyar sajtó hiába követeli állandóan a legkiáltóbb sérelmek megszüntetését, minden szavuk falrahányt borsónak bizonyult. A kormány a közvélemény elégedetlenségének elfojtása céljából megszavaztatta a „rendtörvényt”, amely drákói büntetésekkel akadályozza meg a szabad véleménynyilvánítást. A magyar iskolák bezárása tovább folyt és csakhamar megvalósult a kormánynak az a programja, amely a magyar középiskolai oktatás elsorvasztásához és a szakiskolai oktatás szinte teljes megszüntetéséhez vezetett.

Mikor 1923 őszén első ízben kiírták a községi, járási és megyei választásokat, politikai szervezeteink már teljesen kiépültek és pártjaink valóban szép eredményeket értek el. A megyei választásokon két nagymegye kivételével, közös listát állítottak fel és összesen 253.881 szavazatot kaptak, tehát 85.000 szavazattal többet, mint az 1920 évi parlamenti választások alkalmával. Kitént, hogy Szlovenszko lakos-

ságának többsége autonomista érzelmű. A mi pártjaink és az akkor még ellenzéken lévő szlovák néppárt ugyanis az összes szavazatok felénél is több szavazatot értek el. A kommunistákkal együtt pedig az ellenzék majdnem háromnegyed többséget szerzett. A megyei képviselőtestületekben mindazonáltal a kormány akarata érvényesült, mert mindenütt tíz-tizenegy darabontot nevezett ki, úgyhogy az ellenzék fényes győzelme dacára is, övé volt a többség.

Nemsokára, 1924 elején, Ruszinszkóban is első ízben kiírták a lakosság által már régóta követelt parlamenti választásokat. Az autonóm országgyűlés, a szojm megalakítására azonban sem akkor, sem később nem gondolt a kormány. A ruszinszkói választások eredménye is a lakosság nagyfokú elégedetlenségét tükröztette vissza. Kilenc mandátumból négy jutott a kommunistáknak, egy-egy a magyar pártok szövetségéből alakult „öslakos pártnak“ és a ruszin autonomisták földművesszövetségének, míg a legnagyobb terrortal dolgozó kormánypártok együttvéve csak három mandátumot tudtak szerezni. Az öslakosok listáján Egry Ferenc szenátor és Korláth Endre került be a prágai nemzetgyűlésbe, akik első beszédükben élesen tiltakoztak az ellen, hogy a kormány még mindig nem valószínűsítette meg Ruszinszko autonómiáját, amelyet a saint-germaini kisebbségi szerződés és a csehszlovák alkotmány egyaránt biztosított az ottani lakosságnak.

A kormány ellen indított küzdelemben, sajnos, áruói is akadtak a magyarságnak. 1923 elején, Csánki (Neumann) Aladár, a Károlyi-kormány barsi főispánjának vezetése alatt megalakult a „Magyar Köztársasági Földműves Párt“, amely a kormány legmagasabb protektorátusa alatt a magyarság egységét akarta megbontani. E „Csánki-huszárok“ viselkedésére jellemző, hogy a Népszövetséghez memorandumot intéztek, amelyben tiltakoztak az ellen, hogy Apponyi Albert Genfben a kisebbségek védelmére kel. Prágába pedig küldöttséget menesztettek, amely „Éljen Hodzsa apánk!“ felkiáltással járta be a cseh főváros utcáit. Nem csoda, ha a magyarság utálattal fordult el a renegátoktól, akik a megyei és a ruszinszkói választásoknál mindössze egy-kétezer szavazatot tudtak összehozni. A megbontási kísérlet tehát csúfos kudarcba fullt és Csánki pártja az 1925 évi parlamenti választások alkalmával már listát sem tudott benyújtani, hanem a cseh agrárpártot támogatta, amelybe azután később be is olvadt.

Belső harcok is veszélyeztették a magyar front ellentálló erejét. Míg a vezetőférfiak túlnyomó része pártjaink szoros együttműködését kívánta, addig Lelei Jenő, a keresztényszocialista párt elnöke, állandóan a pártfenség dogmáját hangoztatta és a pártok közötti súrlódások napirenden voltak. Hosszas csatározások után, 1925 január 5-én, ünnepélyes formák között, létrejött ugyan az „érsekújvári egyezmény“, amely a közös küzdelem elvi és tárgyi előfeltételeit szabályozta, de a Treuga Dei csak rövid ideig tartott. Néhány nappal az érsekújvári egyezmény után, meghalt Petrogalli Oszkár, a magyar egység legfanatikusabb hirdetője, majd Lellei környezete az érsekújvári egyezmény alapján megalakított pártközi vezérlőbizottság új elnökét, Bittó Dénest, felfüggesztette a keresztényszocialista pártban

betöltött funkciója alól, úgyhogy az Érsekújvárt megteremtett egység hamarosan felborult. Szent-Ivány József, a magyar kisgazdapárt elnöke, az „egységes magyar párt” megalakítására hívta fel a magyar közvéleményt. A keresztényszocialista pártban viszont, ahol ezt a tervet nem tartották megértnek, teljes erővel kitört a harc Lellei megbuktatására, aki ellen a magyar sajtó azt a vádat emelte, hogy az érsekújvári egyezmény nyílt megszegésével tárgyalásokba bocsátkozott a kormánnyal. Lellei nemsokára kénytelen volt lemondani és helyébe Szüllő Gézát választották meg a párt elnökévé, akivel olyan férfiú kerül a csehszlovákiai magyar politika előterébe, aki a forradalom óta a magyar kisebbség érdekében kifejtett külföldi működésével már eddig is rendkívül hasznos szolgálatot tett az ügynek. Lelleinek a pártból való kizárása azután teljessé tette a keresztényszocialista párt ellenzékének győzelmét.

Ez volt a helyzet, amikor 1925 október 25-én kiírták az új parlamenti választásokat. A keresztényszocialista párt és a Szent-Ivány József vezetése alatt újonnan megalakított magyar nemzeti párt között 2 közös lista felállítása végett megindított tárgyalások meghiúsultak és erre a két párt önállóan vette fel a választási küzdelmet. A keresztényszocialista párt külön listát nyújtott be. A hivatalos listával szemben Lellei frakciója ellenlistát állított „Nyugatszlovenszkoí Keresztényszocialista Párt” névvel. A magyar nemzeti párt a szudétanémet Bund der Landwirte-vel és a német iparos párttal, valamint a szepesi német párttal szövetekezett és velük együtt közös listát állított, amelyet az ungvári választókerületben a keresztényszocialista párt is támogatott. A németekkel kötött paktumban a magyar nemzeti párt a szabad kéz jogát biztosította magának Szlovenszko és Ruszinszko autonómiája, valamint a kormányba való belépés kérdésében, úgyszintén az esetben, ha a keresztényszocialista párt is csatlakoznék e szövetséghez, az egyházpolitikai kérdésekben is.

Az 1925 november 15-én lezajlott választásokon a magyar nemzeti párt 109.468 szavazatot ért el és hat képviselőt, három szenátort hozott be a parlamentbe. Köztük Szent-Ivány Józsefet is. A keresztényszocialista párt 98.493 szavazatot ért el, amelyekkel négy képviselői és két szenátusi mandátumot szerzett, köztük a pártvezér: Szüllő Géza számára. Lellei Jenő frakciója mindössze 17.208 szavazatot kapott, megbukott és eltűnt a közélet színpadjáról.

A választások után Svehla Antal, a cseh agrárpárt vezére, megalakította második kormányát, amely még mindig a cseh nemzeti koalíció alapján állott. Az új kormány bemutatkozása alkalmával Szüllő Géza és Szent-Ivány József kifejtették pártjuk elvi álláspontját. Szüllő Géza kifejezetten fenntartotta a magyar képviselőknek 1920-ban Körmendy Ékes Lajos által előterjesztett deklarációját, amely szerint a magyarság ragaszkodik önrendelkezési jogához és kijelentette, hogy pártja a legélesebb közjogi ellenzéki álláspontot foglalja el a Szlovenszko teljes autonómiáját követeli. Szent-Ivány József, miután kijelentette, hogy „ezt az államot nem a mi akaratom, nem az itt élő népek egyetértő testvérülése hozta létre” realpolitikai programjának célját így jelölte meg: „Küzdelem a csehszlovák

nemzeti állam ellen és a nemzeti autonómia kiküzdésére Szlovenszko és Ruszinszko öslakosságával és a németekkel való egyetértésben“.

Minthogy az új parlamentben a cseh pártok többsége igen gyenge volt és azt is felette veszélyeztette a polgári és szocialista elemek közötti ellentét, a cseh nemzeti koalíció napjai meg voltak számlálva. Hattuydala a nyelvtörvény régóta sürgetett végrehajtási rendeletének kibocsátása volt, amely a nemzeti kisebbségektől számos olyan jogot is elvont, amely a nyelvtörvény értelmében kétségen kívül megillette volna. 1926 márciusában hivatalnokkormány lépett a cseh nemzeti koalíció helyébe, amelynek jelentékeny közeledést sikerült elérnie a cseh polgári pártok és az úgynevezett német aktivisták között. Legfontosabb programja az agrárvámok felemelése volt, amely alapon ad hoc létrejött az úgynevezett vámtöbbség, amellyel együtt a magyar nemzeti párt is megszavazta a vámtörvényt, míg a keresztényszocialista párt ellene szavazott. A magyar nemzeti párt szavazatainak némi ellenértékeképpen a cseh polgári pártok is elfogadták az új állampolgársági törvényt, a lex Dérért, amely azonban — mint végrehajtásánál csakhamar kiderült — nem volt alkalmas az illetőségi és állampolgárság téren uralkodó zűrzavar megszüntetésére.

A vámkérdés körül felmerült nézeteltérés a két pártunk között már a választások óta mutatkozó feszültséget fokozta, de hogy végzettsé ne válják, a vezetők megállapodtak, hogy a sűrlődés kiküszöbölése céljából pártközi bizottságot alakítanak, amely azonban csak igen rövid életű volt. Ugyanazon a napon, mikor ez a bizottság megalakult, Prágában létrejött a cseh-német polgári kormány, amelybe a német keresztényszocialista párton kívül a Bund der Landwirte is belépett, mégpedig a nélkül, hogy a magyar nemzeti párttal kötött megállapodása értelmében, az utóbbi hozzájárulását e lépéshez kikérte volna. Az új kormánnyal szemben a nemzeti párt várakozó álláspontra helyezkedett, míg a keresztényszocialista párt ezentúl is fenntartotta éles ellenzéki álláspontját. A magyar nemzeti párt további magatartását a kormány elé terjesztette \$ követeléseinek teljesítésétől tette függővé, melyek a földreformmal elkövetett visszaélések megszüntetésére, a magyar iskolaügy fejlesztésére és a magyar kultúra támogatására, az egyházak jogos követeléseinek teljesítésére, a nyelvi jogok biztosítására, az elbocsátott tisztviselők ügyének méltányos megoldására, a nyugdíjasok sérelmeinek orvoslására, több fontos gazdasági kérdésre és Ruszinszko autonómiájának megvalósítására irányultak.

Minthogy azonban a kormány jogos követeléseinek teljesítése helyett csak morzsákat akart juttatni a magyarságnak, a tárgyalásoknak, amelyek néhány hónapig húzódtak, meg kellett hiúsulniok. De különben is 1927 elején a kormány, számos olyan javaslatot terjesztett a parlament elé, amelyet becsületes magyar pártnak elfogadnia nem lehetett. A katonai létszámemelés és az új adótörvény ellen a nemzeti párt együtt szavazott a keresztényszocialistákkal és amikor 1927 május 27-én a prágai parlament elnökválasztásra gyűlt egybe, a két párt egyformán fehér lappal szavazott, hogy ily módon is kifejezze a Masarykban testet öltő kormányzati rendszer iránt bizalmatlanságát. A kormány ezután a nemzetgyűlés elé vitte a

közigazgatási reformot, amely a cseh bürokrácia hatalmat kiterjesztette és az önkormányzatot még jobban megcsonkította, úgyhogy a magyar nemzeti párt a keresztényszocialista párttal együtt megint csak a legelésebben állást volt kénytelen foglalni a tervbevett új közigazgatási rendszer ellen. Ezzel a magyar nemzeti párt és a kormány, valamint a Bund der Landwirte között minden kötelék megszakadt és két pártunk ismét egymásra talált, a legelésebb ellenzéki küzdelem jegyében.

E közeledés tisztán belpolitikai okokra vezethető vissza és így ellenfeleinknek az az állítása, hogy a magyar nemzeti párt a Rothermere-akció hatása alatt változtatta meg taktikáját, dajkamesénél egyébként nem tekinthető. A kormány mégis, megint csak az irredentizmusnak tíz esztendő alatt számtalanszor felhánytorgatott vádjával illeti pártjainkat és ismét azokat az eszközöket alkalmazza a magyarsággal szemben, amelyet az első években oly kíméletlenül használt. A le tartóztatások ismét napirenden vannak. A cenzúra egymásután el kobozza lapjainkat. Az illetőségi hajsza teljes erővel tovább folyik. A Magyarországon szerzett diplomák nosztrifikálásának tilalmát csak néhány héttel ezelőtt bocsátotta ki a kormány. A magyar színészet életerét most vágják el. Az állam fennállásának tizedik évében tehát semmivel sem javult meg a magyar kisebbség helyzete, sőt ellenkezőleg: sérelmei napról-napra újakkal gyarapodnak.

A közös baj és nyomorúság pörölye azonban összekovácsolja a magyarságot. Az elmúlt év őszén lefolyt községi választások alkalmával pártjaink vezetősége azt az elvi utasítást adta ki helyi szervezeteinek, hogy lehetőleg mindenütt közös listát állítsanak, vagy legalább is kapcsolják listáikat. A községi választások szép eredménye igazolta ennek a lépésnek helyességét. A külpolitikai kérdésekben a két párt teljesen szolidáris és közösen folytatja le népszövetségi és kisebbségi akcióit. Kulturális kérdésekben is együtt mennek és közös kultúrpolitikai programot dolgoztak ki a magyar társadalom egységes megszervezése céljából. A rendkívül fontos ifjúsági ügyeket is együttesen intézik. Gazdasági téren közös mezőgazdasági tanfolyamokat rendeznek és közös szövetkezeteket alakítanak. A nagypolitikában is megvan a legszorosabb együttműködés iránti készség és remélhető, hogy a két párt között tervezett munkaközösség nemsokára intézményes formában is meg fog valósulni.

Tíz év eseményeire visszapillantva arra az eredményre kell jutnunk, hogy a magyar ellentállás akkor volt a legnagyobb és a jogainkért vívott küzdelem akkor mutatta a legnagyobb lendületet, amikor egységesek voltunk, míg azokban az években, amikor pártellentétek és személyi súrlódások zavarták az egységet, önvédelmi harcunk veszített erejéből és alkotó munkánk sem tudott igazi eredményeket felmutatni. Sikereket csak úgy tudunk elérni, ha egységesek vagyunk!

FLACHBART ERNŐ